

Євген Баран

«РАДІЮ КОЖНОМУ ДОБРОМУ СЛОВУ ЛЮДЕЙ, КОЖНІЙ ДОБРІЙ ЗУСТРІЧІ!»

Рецензія на книгу: Кіраль С. «...Зробити щось корисне для свого рідного народу»: з епістолярної спадщини Івана Чендея / Сидір Кіраль. – Київ, Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2013. – 212 с.

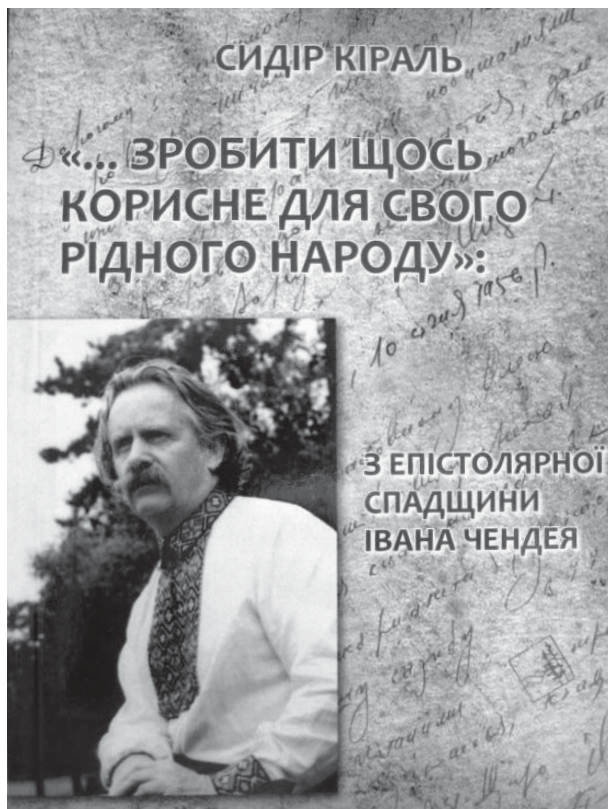
Листи стають раритетом, листи стають історією, листи стають літературою. Чи можливе повернення статусу і стану листа? Так, можливе. Коли люди, які виживають після техногенної чи воєнної атомної катастрофи, повертатимуться до нормального життя. Спочатку се буде лист на камені, потім на берестовій корі, відтак на папірусі, а відтак...

Моє покоління щасливе і нещасне водночас. Як кожне попереднє і кожне наступне. Ми встигли зазнати пору розквіту епістолярію і є свідками його занепаду. Ми встигли повірити в людину добру, аби переконатися в її споконвічній варварській суті.

Іван Чендей (22.05.1922–29.11.2005) для мене й досі невідомий письменник. Ні, все нормально. Десь наприкінці 1980-х я купив у книгарні його вибране, а недавно придбав книжечку міркувань та афоризмів письменника «*Спалахи іскрин*», якою насправду був частково розчарований. Відібрати матеріал можна було і цікавіше, тим більше, що оця книга, про яку хоч розповісти, вже дає таку можливість.

Чендей («Чендей» за Денисюком) – мислитель і філософ. Листування з Іваном Денисюком (14 листів і листівок) та Леонідом Коваленком (10 листів) – цьому яскраве свідчення. І те, що Сидір Кіраль узявся за цей шар історико-літературних документів, є архиважливо і актуально, не дивлячись на всі перипетії українського суспільно-політичного буття з його апокаліптичним складником.

Іван Денисюк (12.12.1924–10.10.2009), професор Львівського університету, є людиною виїмковою в українському консервативному викладацькому середовищі. Говорю є, тому що він – є, поки живе хоч би один із його учнів, навіть таких невдатних, яким є я. Сидір Кіраль є серед його найулюбленіших учнів.

Ще 2010 року я опублікував листи Івана Денисюка до себе за період 1987–1994 років (повторив у книзі «*Тиша запитань*»), бо, ідучи за Михайлиною Коцюбинською, вважаю його листи взірцевими для українського епістолярію другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Якщо можна визначати статус *класичного листа* чи *листа-класика*, то Іван Денисюк – один із небагатьох його творців.

Епістолярій Івана Чендея до Івана Денисюка охоплює 1966–1982 роки й розкриває не

тільки обличчя епохи, але й самих героїв. Я не буду багато цитувати кореспонденції, бо книгу супроводжують передмови до кожного з листувань, серйозні наукові коментарі до них, і маємо додатки до книги – дві статті Сидора Кіраля («І знову я про те, що Життя сильніше Смерті» (Спроба епістолярного автопортрета Івана Чендея: до 90-річчя від дня народження письменника); «Творча спадщина Івана Чендея в контексті сучасних проблем етнопедagogіки та національного виховання») й одна полемічна відповідь родини Чендея (дружини Марії, сина Михайла і доньки Марії: «Чендей і русинство: між правдою і брехнею – прірва: (Думки після прочитання статті П. Годьмаша «Фіаско гаврошофедак»)). Останній матеріал уважаю зайвим, але вже, як кажуть галичани, так се стало.

Окремі міркування Івана Чендея й окремі характеристики все-таки процитую:

1. «...Ви – мислитель і дослідник, людина логіки та науковець вельми цікавий. <...> Ви належите не тільки науці, літературознавству, що Ви є митець, людина емоційна і гарна до кінця на слові» (с. 45);

2. «Дійсно, я себе нерідко чую самотнім в Ужгороді і на Закарпатті, моє оточення буває важким, гнітючим» (с. 46);

3. «І я був би найнещасливішою людиною в цілому білому світі, коли б не міг жити і працювати для свого рідного народу» (с. 47);

4. «Я, наприклад, цілком солідарний з Вами в оцінках Стельмаха-письменника, Гончар же здається мені куди вищим за Стельмаха, професійно глибшим і більшим. <...> Стельмах у чомусь мені здається довершеним одноосібником тоді, коли Гончар громадський діяч у межах всього можливого» (с. 52);

5. «Як Ви вмієте писати листи, яка у Вас добра і щедра рука!» (с. 59).

Із Леонідом Коваленком (28.02.1922–10.07.1983) – відомим українським літературознавцем і критиком – Іван Чендей листується упродовж 1972–1980 років, хоч уперше побачив ученого на ужгородській конференції 1966

року, присвяченій проблемі новели. Тема листів подібна, що й до Денисюка, – творчий діалог і родинна інформація, яку потрібно розглядати в контексті індивідуальних творчих пошуків і приятельського контакту. Маємо в листах ту саму чіткість, лаконізм і відкритість:

1. «Що нового в нашій закарпатській літературній ланці? Змізерніла, зміліла, що не казати, вона» (с. 142);

2. «...Балега є всього балегою і не більше. Між дорослими рахунки не мали б вестися на подібний кшталт, та винен я тут не найбільше» (с. 153);

3. «...хоч і зараз я особисто не знаю, скільки виграє СП подібними членами. Член та й тільки...» (с. 153);

4. «Щодо стосунків між критиками і літераторами. Пишете, запитуючи, невже вони «вічно будуть злими».

Ні!

Чим вище буде ставати професійний рівень літератури і критики, як частини літератури, тим тісніші, мудріші, професійніші взаємини між ними будуть. Чим більшою і авторитетнішою буде ставати когорта літературних критиків з інтересами єдино літературними, без догідництва та пристосуванства, кон'юнктури і дешевого розрахунку, тим справи підуть краще» (с. 154).

Звичайно, що ця книга епістолярної спадщини Івана Чендея є лише початком великої роботи. Але правда полягає в тому, що в нас епістолярна спадщина багатьох письменників-класиків і «некласиків» здебільшого лежить мертвим тягарем або в літературних архівах, або в домашніх. То ми вичікуємо, аби когось із живих не образити. То ми чекаємо кращої ситуації економічної, то спокійнішої політичної. Чи такі будуть – невідомо. Швидше, ніколи. Але завдяки таким ентузіастичним поривам, при добрій школі професійній, і зринають подібні острівки історико-літературної інформації, яка показує літературне життя у всіх його позитивах і негативах, залишаючи право наступним поколінням робити власний вибір.